

IDR

Institutul Diplomatic Român

www.idr.ro

POLICY PAPER

Seria Policy Paper
cuprinde texte bazate
pe surse publice.
Opiniile exprimate
reprezintă punctele
de vedere ale
autorilor.

Institutul Diplomatic Român

Policy Paper nr. 31 / 2022

În pericol de a fi uitate: „Conflictele
înghețate” din fostul spațiu sovietic și
impactul lor asupra securității europene

George Vișan

ISSN 2285 – 8938
ISSN-L 2285 – 8938

București 2022

În pericol de a fi uitate: „Conflictele înghețate” din fostul spațiu sovietic și impactul lor asupra securității europene

Introducere

„Conflictele înghețate” sau prelungite din fostul spațiu sovietic reprezintă una dintre principalele caracteristici ale securității regiunii extinse a Mării Negre. Lucrarea de față va examina percepția existentă la nivelul Uniunii Europene privind conflictele prelungite din vecinătatea sa estică. Autorul analizează succint ideea rusă privind „vecinătatea apropiată”, enumeră și detaliază modul și pârgھیile prin care Rusia încearcă să domine fostele republici sovietice. Realizează apoi o scurtă tipologie a conflictelor „înghețate”, o trecere în revistă succintă a conflictelor prelungite din regiunea extinsă a Mării Negre, cu o privire critică asupra războiului din Ucraina, oferind în final concluzii cu accent pe implicații pentru România, precum și recomandări.

În marea strategie rusă, „conflictele înghețate” reprezintă o pârgھیie de control asupra politicii externe și a afacerilor interne ale fostelor republici sovietice care se confruntă cu acest fenomen. Acestea compromit suveranitatea și condiționează politica externă a statelor pe teritoriul cărora se regăsesc. Kremlinul utilizează aceste conflicte nesoluționate, alături de alte mijloace directe sau indirecte, pentru a-și impune temele și punctele de vedere asupra acestor state. Practic aceste conflicte servesc pentru a demonstra ceea ce Kremlinul susține mai mult sau mai puțin deschis și anume că: suveranitatea fostelor republici ale Uniunii Sovietice este una discutabilă, iar în acest spațiu Rusia are întâietate în fața altor state.

Conflictele înghețate reprezintă o amenințare directă asupra securității europene deoarece pun sub semnul întrebării principalele două caracteristici ale ordinii post-Război Rece: soluționarea pe cale pașnică a disputelor între state și inviolabilitatea frontierelor. Existența acestor conflicte în ultimii 30 de ani aduce atingere atât Actului Final de la Helsinki (1975), dar și tratatelor existente între Federația Rusă și fostele republici sovietice.

Persistența conflictelor înghețate a afectat, în primul rând, principiile suveranității și independenței statelor în sistemul internațional, țările care au pe teritoriul lor „conflicte înghețate” suferind în prezent de un deficit de suveranitate. În al doilea rând, drepturile omului în zonele afectate de conflicte nu sunt respectate. Conflictele „înghețate” au dus la apariția unor misiuni de menținere a păcii în afara sistemului Organizației Națiunilor Unite, care de fapt apără și promovează interesele Federației Ruse acolo unde sunt dislocate.

Zonele și regiunile afectate de conflictele înghețate sunt propice pentru înflorirea activităților ilegale. Aceste activități țin locul unei economii funcționale și încurajează dezvoltarea crimei organizate, corupția precum și alte activități ilicite.

UE și conflictele înghețate – nevoia unei schimbări de optică

Vecinătatea Uniunii Europene este una complexă, cu riscuri și amenințări variate. La granițele Uniunii Europene amenințările constau în conflicte active de lungă durată: Siria (2011-prezent), Libia (2011-2014; 2014-prezent), rivalități geopolitice și geoeconomice în Estul Mediteranei, o relație complicată cu Turcia, terorismul prin intermediul rețelelor active din Orientul Mijlociu și Africa de Nord și instabilitatea politică. Dincolo de aceste amenințări și riscuri, vecinătatea mai este afectată de fluxurile necontrolate de migranți generate de conflictele îndelungate din Africa de Nord, Orientul Mijlociu și Asia Centrală.

Natura amenințărilor provenite din estul continentului este diferită. Acestea nu sunt atât de diverse precum cele din sud, fiind într-o măsură mai mare conflicte interstatale, de natură politică și militară, conflictele din Ucraina și Caucaz fiind exemple relevante. Diferența dintre riscurile și amenințările ce afectează securitatea UE la est și la sud constă și în ce privește sursa. În sud amenințările provin din mai multe surse care sunt fie actori statali, fie non-statali. În est, însă, sursa climatului de insecuritate și instabilitate tinde să fie una singură: Federația Rusă.

Politica europeană în ceea ce privește vecinătatea estică este marcată de clivaje între unii membri estici (Polonia, statele baltice, România) și cei mai îndepărtați de Rusia (ex. Germania, Franța, Italia, Austria). Primii văd în vecinătatea estică o sursă de riscuri și amenințări, în timp ce ceilalți consideră vecinătatea estică și relațiile cu Rusia oportunități economice și geopolitice. Printre altele, Berlinul consideră Rusia o sursă de energie relativ ieftină și o piață de desfacere pentru bunurile sale de înaltă tehnologie¹, în timp ce Parisul vede în Moscova un potențial partener geopolitic într-un joc cu miză mare în raport cu Statele Unite ale Americii și China.²

La nivelul UE, relațiile cu fostele republici sovietice sunt gestionate în cadrul politicii de vecinătate prin intermediul Parteneriatului Estic. Acesta este un format diplomatic creat în 2009 pentru a ajuta

¹ Ryszarda Formuszewicz și Agata Łoskot-Strachota, „Deal between Germany and the US on Nord Stream 2”, *OSW*, 22 iulie 2021, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2021-07-22/deal-between-germany-and-us-nord-stream-2>.

² *Le Grand Continent*, „10 points sur la doctrine Macron”, 16 noiembrie 2020, <https://legrandcontinent.eu/fr/2020/11/16/10-points-macron/>.

6 state foste republici sovietice (Armenia, Aerbaidjan, Belarus, Georgia, R. Moldova și Ucraina) să se integreze economic și să se asocieze politic comunității europene. O bună parte din progresele înregistrate de statele participante în domeniile economic și al bunei guvernări se datorează acestui format. Pe de altă parte, însă, Parteneriatul Estic este vulnerabil la evoluțiile de securitate și militare din fostul spațiu sovietic, aspect demonstrat de agresiunea împotriva Ucrainei și de evoluțiile care afectează integritatea teritorială a Georgiei. Evoluțiile de politică internă a statelor care participă în Parteneriatul Estic sunt o altă vulnerabilitate. Falsificarea rezultatului alegerilor prezidențiale din Belarus în 2020 și represiunea împotriva opoziției civice din această țară au dus la suspendarea Minsk-ului din cadrul formatului. În plus, statele participante la Parteneriatul Estic nu sunt democrații consolidate, iar apetența pentru reforme a elitei politice necesare integrării economice și asocierii politice cu UE variază de la o alternanță la guvernare la alta, ceea ce poate duce la dispute cu Bruxelles sau la o implementare incoerentă și disfuncțională a reformelor agreate.

Diferendul în interiorul UE constă în lipsa de consens față de importanța vecinătății estice și costurile relației cu Federația Rusă. Franța și Germania consideră costurile relației cu Rusia acceptabile, în timp ce Varșovia și Bucureștiul, de exemplu, nu consideră aceste costuri ca fiind suportabile pe termen mediu și lung. Printre aceste costuri se regăsesc instabilitatea politică și insecuritatea. Atât timp cât cele două viziuni nu vor fi reconciliate, politica externă și de securitate a UE în privința vecinătății va fi una necoordonată.

Semnificația spațiului fost-sovietic pentru Federația Rusă

Rusia lui Vladimir Putin consideră fostele state sovietice ca făcând parte din propria sferă de influență, iar imixtiunea unor actori externi în această regiune este privită drept o amenințare la adresa intereselor Moscovei.³ Kremlinul își arogă statutul de hegemon al acestui spațiu, iar tentativele de autonomie geopolitică ale statelor ex-sovietice sunt descurajate sau subminate, tactica fiind considerată ca fundamentală pentru securitatea Kremlinului. Două tipuri de evoluții încearcă Rusia să prevină în rândul statelor foste republici sovietice:

- apropierea de Occident prin reforme politice și economice, precum și prin tentative de aderare la organizații și instituții internaționale;

³ Janusz Bugajski, *Pacea Rusiei: Noul Imperialism al Rusiei*, București, Editura Casa Radio, 2005, pp. 15-47.

- reformele și mișcările politice cu caracter democratic, așa zisele „revoluții portocalii”, care ar prezenta un risc de „contaminare” pentru evoluții similare în Federația Rusă. Kremlinul consideră aceste mișcări sociale și politice ca fiind instrumentate de Occident;

Deși este discutabil caracterul spațiului fost-sovietic ca bază de putere pentru Federația Rusă, acesta îi oferă Moscovei o adâncime strategică semnificativă. Planificarea apărării Rusiei este încă tributară experiențelor din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial și din Războiul Rece, când teritoriul URSS conferea o serie de avantaje în cazul unei invazii.

În mod tradițional, rutele prin care Rusia a fost invadată dinspre vest au traversat Belarusul și Ucraina, de-a lungul Câmpiei Europei de Nord. Cazul Ucrainei este relevant în acest sens, din cauză că geografia acestei țări oferă acces către „coridorul Volgograd”.⁴ Un potențial agresor extern ar putea traversa Marea Câmpie Europeană și ar putea secționa astfel accesul Federației Ruse către Marea Neagră și Caucazul de Sud. Astfel, Rusia și-ar pierde accesul la un port care nu îngheață în timpul iernii și la hidrocarburile Mării Caspice. Însă acest tip de calcul geostrategic ignoră factori precum arsenalul nuclear pe care îl deține Federația Rusă și climatul general de pace din Europa din ultimii 30 de ani.⁵ Este de notat faptul că, în secolul al XX-lea, Rusia a fost invadată de marile puteri care contestau în acea epocă ordinea internațională dar, după sfârșitul Războiului Rece, în Europa nu a apărut o nouă mare putere revizionistă care să conteste *status quo*-ul.

Caucazul reprezintă un important punct de legătură între Asia și Europa, fiind situat între Marea Neagră și Marea Caspică. Regiunea este locuită de un număr mare de naționalități pe care Rusia a încercat de-a lungul timpului să le domine și să le integreze. La sud, Caucazul se învecinează cu Turcia și Iranul creînd astfel o rută de acces spre Orientul Mijlociu. Una din temerile Moscovei este că această regiune ar putea fi folosită drept rută de infiltrare de către teroriști islamiști. Caucazul este traversat de gazoducte și oleoducte care transportă hidrocarburi spre piețele de desfacere din Europa, fapt ce îi sporește și mai mult importanța geopolitică pentru Kremlin.

De fapt, niciunul dintre rivalii geopolitici tradiționali din Europa ai Rusiei nu au profitat de dispariția URSS și slăbiciunea Moscovei după 1990 pentru a o invada sau ai leza în mod

⁴ *Caspian Report*, „Ukraine and Russia preparing for a new war”, 23 aprilie 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=nR7XAcArAa0&t=219s>.

⁵ Steven Pinker, *The Better Angels of Our Nature: Why Violence Has Declined*, New York, Penguin Putnam Inc., 2012, pp. 426-547.

fundamental interesele de securitate.⁶ Integrarea europeană și euro-atlantică au „pacificat” geopolitic atât Europa Occidentală cât și Europa Centrală și de Est.

Singura concluzie care poate fi trasă este că evaluările efectuate de Kremlin în privința mediului de securitate european după încheierea Războiului Rece sunt excesiv de pesimiste și tind spre paranoie strategică.⁷ Rusia acuză în mod uzual Statele Unite și Occidentul pentru că ar fi profitat de disoluția URSS pentru a se extinde spre est. Însă această viziune trece peste faptul că blocul socialist din Centrul și Estul Europei din timpul Războiului Rece, care asigura adâncimea strategică a URSS, era menținut cu forța, după cum demonstrează intervențiile sovietice din Ungaria din 1956 și din Cehoslovacia din 1968. Odată ce statele satelit din Tratatul de la Varșovia și-au redobândit autonomia ca membri ai sistemului internațional, acestea au fost libere să-și formuleze politica externă în concordanță cu interesele lor naționale. Această evoluție s-a petrecut în conformitate cu prevederile Chartei de la Paris care prevedea dreptul statelor semnatare de a-și alege propriile aranjamente de securitate. Același lucru este valabil și în cazul fostelor republici sovietice care și-au declarat independența după 1991, mai ales că suveranitatea și independența acestora a fost recunoscută chiar de către Moscova prin tratate.

Kremlinul și controlul asupra „vecinătății apropiate”

Mijloacele prin care Federația Rusă a încercat și încearcă să-și mențină controlul asupra fostelor republici sovietice sunt de factură politică, militară și economică.

Pârghiile politice

Din punct de vedere politic, Kremlinul a încercat să domine fostele republici prin crearea Comunității Statelor Independente (1993), Uniunea Statală Rusia-Belarus (1996, 1999) și proiectul Uniunii Eurasiatice (2014). Controlul politic depășește însă cadrul formal al relațiilor interstatatale, extinzându-se și asupra politicii interne din statele respective, prin intermediul unor facțiuni sau partide politice aflate în solda Moscovei. De exemplu, în 2019 și 2020 au apărut dezvăluiri în presa din R. Moldova și cea internațională despre sponsorizarea PSRM și implicarea în campania electorală prezidențială din acest stat.⁸ Acesta este departe de a fi un caz izolat la Chișinău, în 2014

⁶ Vezi scenariul avansat de John Mearsheimer în privința rivalității germano-ruse după Războiul Rece în volumul *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: W. W. Norton & Company, 2001, pp. 377-386.

⁷ Mark Galeotti, *Russian Political War: Moving Beyond the Hybrid*, London: Routledge, 2019, p. 89.

⁸ *Digi 24*, „Înregistrare video cu oligarhi. Igor Dodon recunoaște în fața lui Plahotniuc că primea bani din Rusia în fiecare lună”, 8 iunie 2019, <https://www.digi24.ro/stiri/externe/moldova/video-igor-dodon-recunoaste-ca-primea->

fiind făcut public sprijinul acordat de Moscova partidului lui Renato Ușatî.⁹ Cazul Moldovei nu este singular, Federația Rusă sponsorizând partide politice și în alte state foste sovietice. Kremlinul a sponsorizat începând cu 2016 partidul georgian Alianța Patrioților din Georgia (*Sakartvelos Patriotta Aliansi*) cu sume în valoare de aproximativ 8 milioane de dolari.¹⁰

Mijloacele militare

Din punct de vedere militar au fost promovate alianțe cu caracter politic prin care poziția dominantă a Rusiei în raport cu celelalte state foste sovietice a fost consolidată. Au fost astfel create Organizația Tratatului de Securitate Colectivă (CSTO), formată din Armenia, Belarus, Kazahstan, F. Rusă, Kîrgîzstan și Tadjikistan, sau Grupul Regional de Forțe Armate Rusia-Belarus, care reprezintă „brațul armat” al Uniunii Statale Rusia-Belarus. La nivelul CSTO a fost înființată *Forța Colectivă de Reacția Rapidă* și există un centru comun care gestionează spațiul aerian al statelor membre ale organizației. Pe lângă aranjamentele de securitate oficiale mai există și prezența militară a Rusiei în zonele afectate de conflicte înghețate, unde și-a asumat rolul de pacificator.

Pârghiile de influență economică

Disoluția URSS a afectat economic toate statele foste sovietice, cel mai cunoscut fiind cazul declinului accelerat al economiei ruse în anii 1990. Piața internă sovietică a dispărut, fiind înlocuită de o serie de piețe naționale, care însă depindeau de vechile lanțuri logistice și de producție sovietice. Rusia a încercat să recreeze fosta piață internă sovietică prin intermediul CSI și al Uniunii Eurasiatice. Controlul economic asupra statelor foste sovietice se exercită și cu ajutorul energiei, Rusia fiind cel mai mare furnizor de gaze din regiune, sau prin intermediul oamenilor de afaceri ruși care au legături cu Kremlinul și promovează agenda acestuia în vecinătatea apropiată.

Atunci când Rusia nu a fost de acord cu evoluțiile din politica internă a unor state foste sovietice, a instituit embargouri sau blocade economice ilegale: în 2006 au fost blocate importurile de vin din

bani-lunar-din-rusia-pentru-psrm-1144241. Vezi și Mădălin Necșuțu, „Dezvăluire de mare amploare în presa germană: Operațiunea secretă de 11,5 milioane de euro a Rusiei pentru a-l face președinte pe Dodon în Republica Moldova. Operațiunile de manipulare, concepute să inunde media și rețelele de socializare”, *G4Media*, 24 iunie 2019, <https://www.g4media.ro/dezvaluire-de-mare-amploare-in-presa-germana-operatiunea-secreta-de-115-milioane-de-euro-a-rusiei-pentru-a-l-face-presedinte-pe-dodon-in-republica-moldova-operatiunile-de-manipulare-concepute-sa-i.html>

⁹ Galeotti, *Russian Political War*, p. 91.

¹⁰ Mariam Kiparoidze și Katia Patin, „Investigation alleges Russian money behind political party in neighboring Georgia”, *Coda Story*, 31 august 2020, <https://www.codastory.com/disinformation/georgia-russia-election/>.

Republica Moldova¹¹ și Georgia din cauza politicilor interne ale acestor țări¹², în 2013 Kremlinul a instituit din nou un embargou asupra vinului moldovenesc, în 2014 a venit rândul fructelor moldovenești și a conservelor din fructe și legume să fie supuse unui embargou, iar în 2015 embargoul a fost extins și asupra importului de carne.¹³ Un efect neașteptat al embargourilor ilegale impuse Moldovei de către Rusia a fost transformarea Uniunii Europene în principalul partener comercial al Chișinăului.¹⁴ În 2013, în timpul disputei privind acordul de asociere al Ucrainei la UE, Rusia a impus un embargou asupra produselor ucrainene pentru a pune presiune pe Kiev să renunțe la agenda sa europeană.¹⁵

Totuși, controlul economic al Rusiei în fostul spațiu sovietic nu este unul absolut. China a devenit un competitor economic acerb în Asia Centrală, iar fostele state sovietice caută să-și diversifice relațiile economice.

Tipologia generală a conflictelor prelungite

Conflictele și fricțiunile etnice ținute sub control de către autoritățile sovietice timp de decenii au reapărut și au început să se manifeste începând cu anii 1980 sub presiunea declinului economic și politic al URSS.

În general, aceste conflicte se desfășurau după următoarea tipologie: o minoritate rusofonă dintr-un teritoriu locuit de mai multe grupuri etnice sau un grup etnic compact aflat pe teritoriul uneia dintre republicile sovietice intra în conflict cu majoritatea care dorea să-și proclame independența în raport cu URSS. Minoritatea rusofonă primea sprijinul militar al trupelor sovietice, pe urmă al celor ruse, sub formă de voluntari și armament. Conflictele etnice se transformau apoi în mișcări secesioniste, unele dintre acestea cerând sprijinul Moscovei pentru „autodeterminare”. Rusia intervenea diplomatic și militar în favoarea secesioniștilor. Așa-zise trupe de menținere a păcii formate din militari ruși erau trimise pe teritoriul statului unde izbucnise conflictul, statul respectiv

¹¹ *BBC*, „Russian wine move draws protests”, 30 martie 2006, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4860454.stm>

¹² C. J. Chivers, „A Russian 'Wine Blockade' Against Georgia and Moldova”, *The New York Times*, 6 aprilie 2006, <https://www.nytimes.com/2006/04/06/world/europe/a-russian-wine-blockade-against-georgia-and-moldova.html>.

¹³ Constantin Balaban, „Rusia interzice importul de carne provenită din Republica Moldova”, *Agerpres*, 27 octombrie 2014, <https://www.agerpres.ro/economie/2014/10/27/rusia-interzice-importul-de-carne-provenita-din-republica-moldova-11-19-01>.

¹⁴ *Deschide.md*, „Expert-Grup: UE – principalul partener comercial al Republicii Moldova”, 12 mai 2021, <https://deschide.md/ro/stiri/economic/85038/Expert-Grup-UE-%E2%80%93-principalul-partener-comercial-al-Republicii-Moldova.htm>.

¹⁵ Denis Cenușă, Michael Emerson, Tamara Kovziridse și Veronika Movchan, „Russia’s Punitive Trade Policy Measures towards Ukraine, Moldova and Georgia”, *CEPS*, pp. 1-5, http://aei.pitt.edu/54994/1/WD_300_Punitive_Trade_Measures_by_Russia.pdf.

văzându-se nevoit să le accepte, deși prezența lor nu era reglementată de vreo rezoluție de securitate a ONU. Conflictul era înghețat de Federația Rusă, care își utiliza considerabila influență diplomatică globală și locală.

Conflictele din spațiul fost-sovietic combină caracteristicile unor războaie civile cu cele ale unor războaie purtate prin intermediari (*proxy wars*). Uneori, Rusia s-a implicat direct, cum este cazul Georgiei în 2008, Moscova atacând și ocupând teritoriul georgian atunci când trupele georgiene au intervenit în regiunile separatiste.

Armenia și Azerbaidjan – Nagorno-Karabah

Conflictul dintre Armenia și Azerbaidjan privind enclava Nagorno-Karabah este cel mai vechi dintre conflictele înghețate din spațiul fost sovietic, izbucnind în anul 1988. Acest conflict intern al URSS s-a transformat într-o dispută interstatală privind soarta regiunii Nagorno-Karabah, locuită în cea mai mare parte de armeni, dar aflată pe teritoriul Azerbaidjanului. În această regiune a fost proclamată independența așa-zisei Republicii Arțah, care reunea teritoriile locuite de armenii din Azerbaidjan. Conflictul s-a încheiat în 1994, după medierea Rusiei, însă tensiunile locale au dus la reluarea luptelor în nenumărate ocazii¹⁶. Aceste confruntări au variat în intensitate, dar ele subliniază potențialul exploziv al conflictului înghețat. Rusia a sprijinit atât Armenia, cât și Azerbaidjanul,¹⁷ dar a preferat de obicei Erevanul, care i-a devenit un fel de satelit.¹⁸

Azerbaidjanul a folosit profiturile sale din petrol și gaze pentru a-și îmbunătăți capacitatea militară.¹⁹ De asemenea, a beneficiat de sprijinul Turciei și într-o mai mică măsură, de cel al Iranului pentru echiparea și pregătirea forțelor sale armate.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) s-a pronunțat în două spețe ce privesc conflictul înghețat dintre Azerbaidjan și Armenia în 2015, *Chiragov v Armenia*²⁰ și *Sargsyan v Azerbaidjan*²¹,

¹⁶ *Radio Free Europe*, „Nagorno-Karabakh: Timeline Of The Long Road To Peace”, 10 februarie 2006, <https://www.rferl.org/a/1065626.html>. Vezi și International Crisis Group, „The Nagorno-Karabakh Conflict: A Visual Explainer”, <https://www.crisisgroup.org/content/nagorno-karabakh-conflict-visual-explainer>.

¹⁷ *IISS*, „Military Balance 2020”, London: Routledge, 2020, pp. 183-184.

¹⁸ Richard Giragosian, „Paradox of power: Russia, Armenia, and Europe after the Velvet Revolution”, *ECFR*, 7 august 2019, https://ecfr.eu/publication/russia_armenia_and_europe_after_the_velvet_revolution/.

¹⁹ Zaur Shiriyev, „Azerbaijan: Higher Oil Prices Mean Increased Military Spending”, *Eurasianet*, 5 ianuarie 2018, <https://eurasianet.org/azerbaijan-higher-oil-prices-mean-increased-military-spending>.

²⁰ *European Court of Human Rights*, „Case of Chiragov and Others v. Armenia”, 12 decembrie 2017, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22chiragov%22\],%22itemid%22:\[%22001-179554%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22chiragov%22],%22itemid%22:[%22001-179554%22]}).

²¹ *European Court of Human Rights*, „Case of Sargsyan v. Azerbaijan”, 12 decembrie 2017, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22sargsyan%22\],%22itemid%22:\[%22001-179555%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22sargsyan%22],%22itemid%22:[%22001-179555%22]}).

arătând că autoritățile de la Baku nu dețin controlul asupra unei părți a propriului teritoriului. Acest fapt înseamnă că Nagorno-Karabakh se află sub ocupație. În *Chiragov v Armenia* au fost demonstrate legăturile dintre autoproclamata Republică Arțah și Armenia.²² Aceste decizii au demonstrat faptul că regiunea Karabakh este un teritoriu ocupat de către Armenia și că Azerbaidjanul nu își poate exercita suveranitatea asupra acestui teritoriu.

În 2020 acest conflict s-a reaprins din nou, Azerbaidjanul fiind cel care a inițiat ostilitățile în urmă unor confruntări de-a lungul frontierei cu Armenia. Războiul a izbucnit în septembrie 2020 și a durat 44 de zile. Particularitățile acestui conflict au fost reprezentate de sprijinul militar acordat de Turcia Azerbaidjanului, prezența militară turcă în această țară, caracterul relativ sofisticat al mijloacelor militare utilizate și intervenția târzie a Federației Ruse pentru a pune capăt luptelor. Turcia a echipat armata azeră cu drone aeriene²³ și a trimis consilieri și mercenari pentru a lupta împotriva forțelor armene.²⁴ Azerbaidjanul a recuperat aproximativ jumătate din teritoriul Republicii Arțah, iar trupele armene au fost forțate să părăsească teritoriul azer.²⁵ Forțele azere au reușit să controleze un dispozitiv în Nagorno-Karabakh în apropierea capitalei separatiste Stepanakert.²⁶ Este de remarcat faptul că Azerbaidjanul a deținut inițiativa strategică de-a lungul luptelor din 2020, oprindu-și ofensiva doar atunci când a considerat că utilizarea forței nu mai servea intereselor sale.

Rusia nu a intervenit de partea Armeniei și a separatiștilor armeni în 2020. Cererea de asistență formulată de Armenia către CSTO a fost respinsă, Kremlinul susținând că teritoriul armean nu fusese ținta vreunei agresiuni.²⁷ Comportamentul Rusiei în acest caz ar putea fi explicat prin intenția de a-l elimina de la putere a premierului Pașinian, care a fost instalat în funcție în urma

²² Gayathree Devi KT, „The ECtHR on Nagorno-Karabakh: Current Approaches and Future Prospects”, *Groningen Journal of International Law Blog*, 6 aprilie 2021, <https://grojil.org/2021/04/06/the-ecthr-on-nagorno-karabakh-current-approaches-and-future-prospects/>.

²³ Aaron Stein, „Say Hello to Turkey’s Little Friend: How Drones Help Level the Playing Field”, 11 iunie 2021, <https://warontherocks.com/2021/06/say-hello-to-turkeys-little-friend-how-drones-help-level-the-playing-field/>.

²⁴ *United Nations Human Rights Office of the High Commissioner*, „Mercenaries in and around the Nagorno-Karabakh conflict zone must be withdrawn – UN experts”, 11 noiembrie 2020, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=26494>. Vezi și Ed Butler, „The Syrian mercenaries used as 'cannon fodder' in Nagorno-Karabakh”, *BBC*, 10 decembrie 2020, <https://www.bbc.com/news/stories-55238803>.

²⁵ Thomas de Waal, „Unfinished Business in the Armenia-Azerbaijan Conflict”, *Carnegie Europe*, 11 februarie 2021, <https://carnegieeurope.eu/2021/02/11/unfinished-business-in-armenia-azerbaijan-conflict-pub-83844>.

²⁶ *Aljazeera*, „Ethnic Armenians confirm loss of Shusha to Azeri forces”, 9 noiembrie 2020, <https://www.aljazeera.com/news/2020/11/9/ethnic-armenians-confirm-loss-of-shusha-to-azeri-forces>.

²⁷ *The Moscow Times*, „Russia’s Security Guarantees for Armenia Don’t Extend to Karabakh, Putin Says”, 7 octombrie 2020, <https://www.themoscowtimes.com/2020/10/07/russias-security-guarantees-for-armenia-dont-extend-to-karabakh-putin-says-a71687>.

revoluției armene din 2018. După încheierea ostilităților, Nikol Pașinian a reproșat Moscovei calitatea sistemelor de armament furnizate, arătând că rachetele tactice ruse cu care erau echipate forțele armene nu au funcționat în parametri normali.²⁸

Acordul de încetare a focului a fost semnat pe 9 noiembrie 2020 și a intrat în vigoare pe 10 noiembrie. Coridorul Lacin, care asigură legătura între Armenia și separatiștii din Nagorno-Karabakh a trecut sub controlul forțelor de menținere a păcii ruse.²⁹ Rusia a trimis o forță de menținere a păcii formată din 2000 de militari și a fost creat un centru comun ruso-turc de monitorizare a respectării încetării focului între cele două tabere.³⁰ Rolul activ jucat de Turcia în desfășurarea luptelor din Nagorno-Karabakh din 2020 a pus sub semnul întrebării hegemonia militară a Kremlinului în Caucaz. Deși prezența militarilor ruși în regiune reprezintă o noutate în cazul acestui conflict internațional, mandatul forțelor de menținere a păcii este limitat la 5 ani, iar coridorul logistic al acestora depinde de Azerbaidjan.

Republica Moldova – Transnistria

Dintre „conflictele înghețate”, cel din Transnistria este cel mai apropiat de granițele României și ale Uniunii Europene. Acesta prezintă un interes sporit pentru București atât din punct de vedere al securității naționale, dar și din punct de vedere al istoriei și culturii comune pe care o împărtășește cu Chișinăul. Situația în teren este complicată de prezența Grupului Operativ de Trupe Ruse pe teritoriul moldovean, desfășurat în Transnistria. Autoproclamata Republică Moldovenească Nistreană controlează cinci raioane ale R. Moldova și orașul Tiraspol, care este și capitala republicii separatiste. Orașul Tighina, aflat în stânga Nistrului, este controlat tot de forțele separatiste.

Primele fricțiuni au apărut în 1989, când populația rusofonă începea să se opună tendințelor autonomiste și de independență ale populației românești. Conflictul militar a izbucnit în 1990 și a durat până în 1992. Separatiștii nistreni au primit sprijin din partea Moscovei sub formă de armament de la Armata a 14-a, dislocată în Transnistria, și voluntari. Conflictul a fost unul inegal, separatiștii transnistreni având acces la armament greu și relativ sofisticat în comparație cu forțele

²⁸ TRTWORLD, „Armenian PM says Russian missiles don't work”, 25 februarie 2021, <https://www.trtworld.com/magazine/armenian-pm-says-russian-missiles-don-t-work-44516>.

²⁹ Ruslan Asadov, „Azerbaijan: Unease over Russian Forces in Karabakh”, *Institute for War and Peace Reporting*, 18 decembrie 2020, <https://iwpr.net/global-voices/azerbaijan-unease-over-russian-forces-karabakh>.

³⁰ Vladimir Socor, „Russian ‘Peacekeeping’ in Karabakh: Old Model, New Features, Mission Creep (Part Two)”, *The Jamestown Foundation, Eurasia Daily Monitor*, Vol. 18, Nr. 12, 22 ianuarie 2021, <https://jamestown.org/program/russian-peacekeeping-in-karabakh-old-model-new-features-mission-creep-part-two/>.

loiale Chișinăului. Forțele armate separatiste au fost mai bine organizate iar în acea perioadă autoritățile de la Chișinău nu dispuneau de fapt de armată proprie, ci doar de forțe de poliție.

Luptele s-au încheiat oficial la 21 iulie 1992, prin semnarea „Convenției cu privire la principiile reglementării pașnice a conflictului armat din zona nistreană a Republicii Moldova”, dar Chișinăul nu a putut să-și reafirme suveranitatea asupra teritoriului controlat de separatiști. Forțele ruse și-au arogat rolul de trupe de menținere a păcii, dar documentul menționează că aceste forțe urmează să fie retrase în urma unui acord bilateral între R. Moldova și F. Rusă.³¹

Armata a 14-a s-a desființat iar în anul 1995 a fost înființat Grupul Operativ de Trupe Ruse care oficial păzește depozitele de armament rămase în Transnistria, cu un efectiv de aproximativ 2.500 de militari.³² Chișinăul a cerut de mai multe ori retragerea forțelor ruse de pe teritoriul său, însă de fiecare dată Kremlinul s-a opus.³³ R. Moldova a obținut o victorie diplomatică în iunie 2018, când Adunarea Generală a ONU a adoptat o rezoluție care cere retragerea imediată și necondiționată a Grupului Operativ al Trupelor Ruse de pe teritoriul moldovean.³⁴ Rezoluția nu a fost pusă în aplicare până în prezent.

Pentru soluționarea conflictului au fost propuse de-a lungul timpului o serie de planuri, cele mai cunoscute fiind Memorandumul Kozak, Planul Iușcenko propus de președintele Ucrainei și Strategia celor 3D (demilitarizare, decriminalizare și democratizare). Planul Kozak, propus în 2003 de Dmitri Kozak, un apropiat al lui Vladimir Putin, presupunea revenirea Transnistriei sub autoritatea Chișinăului, dar reintegrarea regiunii separatiste în cadrul unui stat federal.³⁵ Transnistria și Găgăuzia ar fi fost suprareprezentate într-o cameră superioară a parlamentului R. Moldovei, care ar fi trebuit să aprobe toate legile adoptate de camera inferioară. Autoritatea centrală a Chișinăului ar fi avut astfel de suferit. Această soluție pentru conflictul din Transnistria a fost

³¹ *Newsmaker*, „Nistrul înghețat”, <https://newsmaker.md/ro/nistrul-inghetat-proiect-special-al-nm/>.

³² Lina Grău, „Grupul Operativ de Trupe Ruse (GOTR) din regiunea transnistreană a marcat 26 de ani de existență”, *Radio Europa Liberă Moldova*, 5 iulie 2021, [https://moldova.europalibera.org/a/grupul-operativ-de-trupe-ruse-\(gotr\)-26-de-ani-de-existen%C8%9B%C4%83-moldova/31340535.html](https://moldova.europalibera.org/a/grupul-operativ-de-trupe-ruse-(gotr)-26-de-ani-de-existen%C8%9B%C4%83-moldova/31340535.html).

³³ *Mediafax*, „Rusia afirmă că retragerea trupelor sale din Transnistria ar duce la re izbucnirea războiului”, 15 noiembrie 2010, <https://www.mediafax.ro/externe/rusia-afirma-ca-retragerea-trupelor-sale-din-transnistria-ar-duce-la-reizbucnirea-razboiului-7717430>.

³⁴ *United Nations*, „Resolutions of the 72nd session. A/72/L.58 Complete and unconditional withdrawal of foreign military forces from the territory of the Republic of Moldova”, <https://undocs.org/en/A/72/PV.98>, pp. 1-13.

³⁵ Alexandru Cozer, „Cine este Dmitri Kozak și ce prevedea planul său, care a scos zeci de mii de moldoveni în stradă”, *Cotidianul.md*, 30 mai 2019, <https://cotidianul.md/2019/05/30/cine-este-dmitri-kozak-si-ce-prevedea-planul-sau-care-a-scos-zeci-de-mii-de-moldoveni-in-strada/>.

respinsă de R. Moldova³⁶ dar planul este avansat în mod constant de către Kremlin ca potențială soluție pentru conflictul înghețat.³⁷ În competiție cu așa-zisul Plan Kozak au fost propuse planuri de soluționare a conflictului de către președintele Ucrainei Victor Iușenko, iar societatea civilă moldoveană a propus Strategia celor 3D (demilitarizare, decriminalizare, democratizare).³⁸

CEDO a găsit Rusia vinovată de încălcări multiple ale drepturilor omului în Transnistria din cauză că deține controlul *de facto* al acestei regiuni.³⁹ Statutul incert al regiunii separatiste, prinsă geografic și politic între R. Moldova și Ucraina, a dus la dezvoltarea unor rețele de crimă organizată în care sunt implicate direct autoritățile de la Tiraspol.⁴⁰ Rețelele de crimă organizată din Transnistria și-au creat legături pe ambele maluri ale Nistrului, în Ucraina și R. Moldova. Orice plan de soluționare a conflictului înghețat va trebui să includă soluții practice de limitare a crimei organizate, a corupției și a activităților ilicite din Transnistria.

Victoria în alegerile prezidențiale și parlamentare a Maiei Sandu și a Partidului Acțiune și Solidaritate (PAS) reprezintă o oportunitate importantă de soluționare a „conflictului înghețat” din Transnistria. Orientarea pro-occidentală a noii puteri instalate la Chișinău a generat deja temeri la Kremlin. Dmitri Kozak a avertizat noul guvern că Rusia nu va accepta să fie eliminată din ecuația de putere din R. Moldova: „Noi ne așteptăm la un dialog constructiv, să fie respectate interesele noastre Actuala conducere de la Chișinău înțelege acest lucru și noi suntem obligați să înțelegem. Noi ne dorim să fie înțelese și interesele noastre naționale”.⁴¹ În privința conflictului din Transnistria, emisarul Kremlinului a declarat că „este problema voastră internă. Republica Moldova și Transnistria trebuie să ajungă la un acord. Suntem gata să acordăm asistență, dar Rusia nu va avansa propriile ei condiții. Aceasta nu ține de competența noastră, este o chestiune internă,

³⁶ Valentina Basiul, „2003: Respingerea planului Kozak”, Radio Europa Liberă, 13 august 2016, <https://moldova.europalibera.org/a/27916820.html>.

³⁷ *Digi24*, „Lavrov: Moscova pledează pentru revenirea la principiile din Memorandumul Kozak în Transnistria”, 19 august 2019, <https://www.digi24.ro/stiri/externe/rusia/lavrov-moscova-pledeaza-pentru-revenirea-la-principiile-din-memorandumul-kozak-in-transnistria-1175390>.

³⁸ Dan Dungaci, „Soluțiile pentru Transnistria – biblioteca proiectelor eșuate”, Ziare.com, 20 septembrie 2020, <https://ziare.com/international/transnistria/solutiile-pentru-transnistria-biblioteca-proiectelor-esuate-i-1436945>.

³⁹ Diana Răileanu, „Victimele „justiției transnistrene” din alte șase dosare și-au găsit dreptatea la CEDO”, *Radio Europa Liberă Moldova*, 4 septembrie 2019, <https://moldova.europalibera.org/a/victimele-justi%C5%A3iei-transnistrene-din-alte-%C5%9Fase-dosare-%C5%9Fi-au-g%C4%83sit-dreptatea-la-cedo/30146314.html>.

⁴⁰ Lina Vdovii, „Transnistria. Republica Torturii”, *Casa Jurnalistului*, <https://casajurnalistului.ro/transnistria-republica-torturii/>.

⁴¹ Lilia Traci, „Kozak la Chișinău: Am reconfirmat poziția Republicii Moldova în vederea relansării unui dialog pragmatic și constructiv cu Rusia (Sandu)”, *Agerpres*, 12 august 2021, <https://www.agerpres.ro/politica-externa/2021/08/12/kozak-la-chisinau-am-reconfirmat-pozitia-republicii-moldova-in-vederea-relansarii-unui-dialog-pragmatic-si-constructiv-cu-rusia-sandu--762479>.

care trebuie rezolvată, de asemenea, pe plan intern”.⁴² Moscova semnalizează astfel că nu va accepta implicarea altor actori internaționali în soluționarea acestui conflict înghețat.

La polul opus, Maia Sandu nu exclude un cadru internațional pentru soluționarea disputei „În ceea ce privește soluția pentru conflict, cred că ar trebui elaborată aici, în țară. Și atunci această decizie ar trebui discutată cu cei care participă la formatul 5+2”.⁴³ Președintele Moldovei este conștientă de faptul că orice acord care ar pune capăt conflictului trebuie să includă și măsuri care să restabilească supremația legii în Transnistria: „Trebuie să facem ordine în politica de soluționare a conflictului. Să oprim schemele de corupție și contrabandă. Este foarte important să îmbunătățim calitatea vieții oamenilor din Republica Moldova, iar apoi concetățenii noștri de pe malul stâng vor dori o soluție pentru conflict cât mai curând posibil”.⁴⁴

Georgia – Abhazia și Oseția de Sud

Conflictele „înghețate” din Georgia se numără printre cele mai vechi și mai îndelungate din spațiul fost-sovietic. Particularitatea Georgiei în raport cu celelalte state afectate de astfel de conflicte constă în faptul că pe teritoriul său se regăsesc două asemenea situații, în Abhazia și Oseția de Sud. Originile acestor conflicte pot fi identificate în politica URSS privind naționalitățile iar debutul acestora, ca și în cazul conflictului din Nagorno-Karabah, s-a produs înaintea dispariției oficiale a statului sovietic.

În ultimii ani de existență ai URSS, în Abhazia, populația a început să militeze pentru statutul de republică unională, pentru a contracara astfel mișcarea de independență georgiană. Primele incidente interetnice au apărut în 1988, dar conflictul militar a izbucnit după disoluția statului sovietic, în 1992. Pacea s-a încheiat după încă un an, în 1993, dar autoritățile abhaze au aplicat o politică de purificare etnică, ucigând sau expulzând cetățenii georgieni din teritoriul pe care îl controlau.⁴⁵ Luptele și tensiunile au izbucnit între separatiștii abhazi și statul georgian în 1998,

⁴² *Digi24*, „Cel care a propus federalizarea Rep. Moldova a fost primit de Maia Sandu: Rusia e interesată de distrugerea munițiilor din Transnistria”, 12 august 2021, <https://www.digi24.ro/stiri/externe/cel-care-a-propus-federalizarea-rep-moldova-a-fost-primit-de-maia-sandu-rusia-e-interesata-de-distrugerea-munitiilor-din-transnistria-1631035>.

⁴³ Ion Gaidau, „Maia Sandu vrea să discute cu Vladimir Putin despre retragerea trupelor rusești din Transnistria”, *Adevărul*, 19 iulie 2021, https://adevarul.ro/international/europa/maia-sandu-vrea-discute-vladimir-putin-despre-retragerea-trupelor-rusesti-transnistria-1_60f5a3835163ec42713c0ee9/index.html.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ *Refworld*, „Chronology for Abkhazians in Georgia”, <https://www.refworld.org/docid/469f388ca.html>.

în 2001 în pasul Kodori⁴⁶ și în 2006, când forțele georgiene au preluat controlul pasului.⁴⁷ În timpul războiului ruso-georgian din 2008, Abhazia a sprijinit intervenția forțelor ruse împotriva Georgiei.⁴⁸

Conflictul dintre Oseția de Sud și Georgia a izbucnit în ianuarie 1991, regiunea cu populație majoritar osetină dorind alipirea la Oseția de Nord, care se regăsea pe teritoriul Rusiei. Luptele s-au încheiat în anul următor, instaurându-se o perioadă de acalmie.

Începând cu 2004, tensiunile dintre Georgia și Oseția se reaprind, pe fondul încercărilor președintelui georgian Mihail Saakașvili de reafirmare a autorității centrale asupra regiunilor separatiste.⁴⁹ Incidentele de factură armată se multiplică între separatiștii osetini și autoritățile de la Tbilisi în perioada 2004-2008, în aceste acțiuni fiind implicată și Rusia.⁵⁰ În perioada aceasta Georgia realizează reforme politice și economice profunde, autoritatea centrală consolidându-se, Tbilisi aspirând chiar la integrarea euroatlantică.⁵¹

În august 2008 izbucnește războiul ruso-georgian, acesta fiind cauzat de intervenția militară a Georgiei în sprijinul cetățenilor săi în Oseția de Sud deoarece președintele georgian se temea de o eventuală epurare etnică.⁵² Intervenția Rusiei în favoarea Oseției de Sud denotă însă un plan bine pus la punct, trupele ruse rămânând pe poziții după încheierea exercițiului *Kavkaz 2008* și fiind astfel disponibile și pregătite pentru operațiuni împotriva Georgiei. Analistii experimentați concluzionează că agresiunea rusă împotriva Georgiei a avut drept scop compromiterea ambiției acesteia de a se integra în NATO. În 2008, în timpul summitului de la București, s-a pus problema acordării Georgiei și Ucrainei *membership action plan*-uri care oficializeze calitatea acestora de state candidate la aderare. Lipsa de consens între membrii Alianței pe tema extinderii către est⁵³ a

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Igor Torbakov, „Moscow Warily Tracks Tbilisi’s Moves in the Kodori Gorge”, Eurasianet, 1 august 2006, <https://eurasianet.org/moscow-warily-tracks-tbilisis-moves-in-the-kodori-gorge>.

⁴⁸ Michael Kofman, „The August War, Ten Years On: A Retrospective on the Russo-Georgian War”, *War on the Rocks*, 17 august 2018, <https://warontherocks.com/2018/08/the-august-war-ten-years-on-a-retrospective-on-the-russo-georgian-war/>.

⁴⁹ Anton Lavrov, „Timeline of Russian-Georgian Hostilities in August 2008” în Ruslan Puhov (ed), *The Tanks of August*, Centre for Analysis of Strategies and Technologies: Moscova, 2010, pp. 37-38.

⁵⁰ Reuters, „Georgia says Russian jet shot down its drone”, 21 aprilie 2008, <https://www.reuters.com/article/us-georgia-russia-drone-idUSL2153087320080421>

⁵¹ Viaceslav Țeluikov, „Georgian Army Reform under Saakashvili, Prior to the 2008 Five Day War”, în Puhov (ed), *The Tanks of August*, Centre for Analysis of Strategies and Technologies: Moscova, 2010, pp. 13-16.

⁵² Ronald D. Asmus, *A Little War that Shook the World: Georgia, Russia and the Future of the West*, New York: Palgrave MacMillan, 2010, pp. 165-187.

⁵³ Civil, „NATO Fails to Agree on Georgia MAP – Reports”, 3 aprilie 2008, <https://civil.ge/archives/114666>.

putut fi exploatată militar și diplomatic de Rusia, agresiunea asupra Georgiei având practic următoarele scopuri principale:

- compromiterea unei eventuale aderări la NATO prin ocuparea unei părți a teritoriului georgian;
- transmiterea mesajului către celelalte state foste sovietice că ambițiile euroatlantice vor avea drept rezultat agresiunea armată;
- a demonstra că Occidentul, în ciuda promisiunilor, nu poate interveni în fostul spațiu sovietic;

Acordul de încetare a focului negociat de președintele francez Nicolas Sarkozy a favorizat însă Rusia.⁵⁴ Parlamentul rus a recunoscut suveranitatea și independența regiunilor Abhazia și Oseția de Sud.⁵⁵ În afară de Rusia, niciunul dintre membri CSI nu a recunoscut independența celor două republicile separatiste. Oseția de Sud și-a exprimat dorința de a se „uni” cu Rusia în timp ce Abhazia este încă rezervată în privința acestui subiect.⁵⁶

Există un mecanism diplomatic care încearcă soluționarea conflictului, *Discuțiile internaționale de la Geneva*, aflat sub egida ONU, UE și a OSCE. La acest proces de pace participă Georgia, Federația Rusă, Statele Unite ale Americii, Abhazia și Oseția de Sud. Participarea republicilor separatiste la aceste negocieri a blocat, însă, soluționarea conflictului.

În prezent, situația politică din Georgia se deteriorează, iar guvernul de la Tbilisi acuză Moscova că anexează pas cu pas părți ale teritoriului său (*creeping annexation*).⁵⁷ Exemplul Crimeii, care și-a proclamat inițial independența față de Ucraina și apoi a „decis” să se unească cu Rusia, riscă să fie reprodus și în Georgia.

Ucraina și pericolul „înghețării”

Războiul izbucnit în Ucraina nu poate fi încadrat în paradigma conflictelor „înghețate”. Acesta este un conflict activ și prelungit, care nu și-a găsit încă o soluționare. „Înghețarea” acestui conflict ar fi, însă, în avantajul Federației Ruse pentru că ar trece astfel în planul secund al agendei

⁵⁴ Asmus, *A Little War that Shook the World*, pp. 192-204.

⁵⁵ *Radio Free Europe*, „Russia Recognizes Abkhazia, South Ossetia”, 26 august 2008, https://www.rferl.org/a/Russia_Recognizes_Abkhazia_South_Ossetia/1193932.html.

⁵⁶ Tamar Tkemaladze, „Abkhazia Is Not Crimea but Everything Is Set to Become It”, *Modern Diplomacy*, 14 februarie 2021, <https://moderndiplomacy.eu/2021/02/14/abkhazia-is-not-crimea-but-everything-is-set-to-become-it/>.

⁵⁷ Shakila Khan, „Russia’s new strategy in Georgia: Creeping Occupation”, 5 februarie 2019, <https://blogs.lse.ac.uk/humanrights/2019/02/05/russias-new-strategy-in-georgia-creeping-occupation/>.

internaționale și ar permite o anumită normalizare a relațiilor cu Occidentul. Înghețarea conflictului nu exclude escaladări locale sau acțiuni menite să sporească teritoriul ucrainean controlat direct de către separatiști și Rusia.

Înfruntările au izbucnit în anul 2014 când Federația Rusă a anexat Crimeea pe fondul protestelor *Euromaidan*. Acțiunea rusă a avut drept scop compromiterea apropierei Ucrainei de Uniunea Europeană. Situația s-a agravat în momentul în care au apărut confruntări între forțele ucrainene și separatiștii din estul Ucrainei. În regiunea Odesa a avut loc o tentativă de insurecție similară cu evenimentele din estul țării, dar reacția rapidă a autorităților ucrainene i-a pus capăt.⁵⁸ Între 2014 și 2021 luptele din Ucraina au cauzat moartea și rănirea a peste 30.000 de persoane.⁵⁹

Ocuparea și anexarea Crimeei scoate Ucraina din tiparul conflictelor „înghețate”, dar evoluțiile din estul țării, precum apariția mișcărilor și apoi a republicilor separatiste se încadrează în acest tipar. Acolo, intervenția militară directă a Moscovei în sprijinul forțelor separatiste este similară cu acțiunile ruse din timpul războiului din august 2008 cu Georgia. În estul Ucrainei au apărut două republici separatiste, Republica Populară Luhansk și Republica Populară Donețk, care nu sunt recunoscute de către comunitatea internațională, dar care beneficiază de sprijinul politic, militar și diplomatic al Federației Ruse. Situația aceasta este similară cu alte așa-zise republici apărute pe fondul conflictelor înghețate: Abhazia, Oseția de Sud, Transnistria și Arțah.

O altă trăsătură pe care războiul din Ucraina o împărtășește cu restul conflictelor din spațiul fost-sovietic este dominarea procesului de soluționare a conflictului de către Rusia. Acordurile de la Minsk favorizează Moscova, limitând atât capacitatea Ucrainei de a se apăra, cât și capacitatea Occidentului de a constrânge Kremlinul. Așa-zisele trupe de menținere a păcii sunt, însă, absente din cauza naturii active a conflictului. Participarea republicilor separatiste la procesele diplomatice de soluționare a conflictelor, deși nu sunt recunoscute la nivel internațional, are rolul de a bloca negocierile de substanță și a consolida narațiunea privind existența unui război civil în Ucraina la nivel internațional.

Înghețarea conflictului ar crea o uriașă zonă gri de insecuritate pe care Kremlinul să o utilizeze împotriva NATO și UE. Cea mai mare amenințare ar fi pentru Uniunea Europeană care riscă să-și

⁵⁸ Vasile Ernu și Florin Poenaru, *Ucraina live: Criza din Ucraina de la Maidan la război civil*, Cluj Napoca: Editura Tact, 2014, p. 15.

⁵⁹ *International Crisis Group*, „Conflict in Ukraine’s Donbas: A Visual Explainer”, <https://www.crisisgroup.org/content/conflict-ukraines-donbas-visual-explainer>.

vădă planurile sale privind stabilitatea vecinătății estice compromise, iar credibilitatea ca actor internațional, afectată. Intervenția rusă în Ucraina a fost cauzată de temerea, complet nejustificată de altfel, că acordul de asociere semnat între Bruxelles și Kiev ar fi un prim pas spre o eventuală aderare. De asemenea, apropierea de Uniunea Europeană a Ucrainei a fost percepută și ca o apropiere de un potențial bloc militar rival și anticamera spre aderarea la NATO.⁶⁰ Această ultimă aserțiune a Kremlinului poate fi ușor combătută, aderarea la NATO a Ucrainei fiind în 2014, ca și astăzi de altfel, amânată *sine die* din cauza lipsei de consens în interiorul alianței. În același timp, o potențială aderare la UE, pe lângă reformele structurale pe care le-ar fi impus, nu era curprinsă în planurile de extindere ale Bruxelles-ului.

Înghețarea conflictului din Ucraina ar putea avea consecințe neprevăzute pentru securitatea europeană, putând chiar deschide calea unei agresiuni ruse asupra țărilor baltice. Deși acest scenariu poate părea unul extrem, statele baltice fiind membre NATO și UE și având chiar trupe ale Alianței pe teritoriul acestora, reacția inefficientă a Occidentului în cazul Ucrainei ar putea constitui imboldul necesar lansării unei astfel de agresiuni.

Concluzii

La 30 de ani de la dispariția Uniunii Sovietice, conflictele „înghețate” rămân o caracteristică fundamentală a vecinătății est europene a Uniunii Europene și a NATO. Aceste conflicte nesoluționate fac parte din panoplia de mijloace militare și politice prin care Rusia încearcă să-și impună și să-și păstreze dominația asupra fostului spațiu sovietic, pe care îl consideră încă sfera sa de influență.

Soluționarea conflictelor înghețate nu se poate realiza decât pe termen mediu și lung. Nu există soluții magice sau „gloanțe de argint”. Pacea poate fi obținută numai la capătul unor procese diplomatice anevoioase și de lungă durată. Aceste procese diplomatice vor trebui să includă Rusia pentru a garanta o pace trainică.

Moscova a reușit să compromită suveranitatea fostelor republici sovietice pe teritoriul cărora au izbucnit conflicte la sfârșitul Războiului Rece, afectându-le capacitatea de a acționa autonom în cadrul sistemului internațional. Controlul pe care îl exercită Rusia asupra fostelor republici sovietice nu este însă unul total. Sfera de influență pe care încearcă să și-o impună nu a fost

⁶⁰ Richard Sackwa, *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*, New York: Bloomsbury Publishing, 2016, p. 115.

recunoscută ca atare de Occident. Politica externă rusă aspiră în continuare la un moment Yalta⁶¹, dar acesta este improbabil să se producă pe termen scurt sau mediu. Statele din Estul Europei și din Sudul Caucazului au, în general, aspirații pro-occidentale.

Turcia și China au reușit să pătrundă militar și economic în spațiul fost-sovietic, promovându-și propria agendă de politică externă. Implicarea Turciei în conflictul din Nagorno-Karabakh semnifică faptul că Rusia nu deține un monopol asupra forței militare în regiune. Evoluția aceasta creează oportunități ce ar putea fi exploatate de alți actori internaționali, dar aduce cu sine și o serie de riscuri.

Rusia a reușit să-și consolideze forța militară în ultimii ani și își păstrează libertatea de acțiune și de inițiativa în „vecinătatea apropiată”. Atacul asupra Georgiei din 2008, anexarea Crimeei și războiul din Donbas început în 2014 demonstrează nu numai voința de a domina spațiul fost-sovietic, cât și voința de a utiliza forța militară pentru atingerea obiectivelor de politică externă. Forța militară a Kremlinului și voința acestuia de a o utiliza ofensiv rămâne cea mai mare provocare în ceea ce privește soluționarea conflictelor înghețate. În absența unor schimbări structurale, nu există un răspuns clar la această chestiune, iar orice politică europeană sau națională în privința spațiului fost-sovietic și a conflictelor înghețate trebuie să țină cont de ea.

Există o anumită distanță între aspirațiile F. Ruse în privința controlului politic asupra vecinătății apropiate și evoluțiile din regiune. Victoria la alegerile prezidențiale și generale a Maiei Sandu și a formațiunii sale politice, PAS, dar mai ales victoria lui Nikol Pașinian în alegerile generale din Armenia, în ciuda înfrângerii militare suferite în Nagorno-Karabakh, demonstrează o anumită tendință spre reforme democratice în fostul spațiu sovietic și refuzul dominației ruse.

Implicații pentru România

Dintre toate statele membre ale Uniunii Europene și NATO, România este țara cea mai apropiată din punct de vedere geografic de conflictele înghețate din spațiul fost-sovietic – cel din Moldova și cele din Georgia. În consecință, existența acestora în regiunea extinsă a Mării Negre afectează securitatea României.

⁶¹ Pavel Felgenhauer, „The Thorny Road to the Kremlin’s Desired Yalta-2021”, *The Jamestown Foundation*, 6 mai 2021, <https://jamestown.org/program/the-thorny-road-to-the-kremlins-desired-yalta-2021/>. Vezi și Dmitri Trenin, „What Does Russia Want From the United States?”, *Carnegie Moscow Center*, 15 aprilie 2020, <https://carnegie.ru/commentary/81562>.

Strategia națională de apărare include conflictele înghețate la categoria amenințări din cauza „perspectivelor limitate”⁶² de soluționare a acestora. Strategia militară a României consideră conflictele înghețate ca făcând parte din arsenalul de mijloace utilizate de puterile revizioniste pentru a submina ordinea internațională și le include tot la capitolul riscuri și amenințări de securitate.⁶³ Pe scara provocărilor la adresa securității și apărării naționale, conflictele înghețate se află pe primul loc.⁶⁴ *Carta Albă a Apărării*, publicată de Ministerul Apărării Naționale, precizează că „este de așteptat activarea unor conflicte înghețate, fapt care va duce la multiplicarea cazurilor de conflicte asimetrice și hibride, în funcție de interesele statelor aflate în regiunea respectivă”.⁶⁵

Consensul documentelor de planificare a apărării și securității naționale este reflectat de politica externă a României. Bucureștiul a prezentat o serie de propuneri pentru sporirea implicării Uniunii Europene în vecinătatea estică și în soluționarea conflictelor înghețate: implicarea UE în formatele de negociere, consolidarea Parteneriatului Estic prin aprofundarea chestiunilor de securitate care să includă și cooperarea cu NATO, îmbunătățirea coordonării Bruxelles-ului cu partenerii din regiune, cu OSCE, ONU și SUA, utilizarea mai bună a sancțiunilor, coordonarea mai bună a eforturilor comune ale Ucrainei, Moldovei și Georgiei, consolidarea dialogului UE cu aceste trei țări în domeniul reglementării conflictelor înghețate și prelungite, generarea unui proces de reflecție pentru crearea unui Reprezentant Special al UE pentru vecinătatea estică și conflictele înghețate, valorificarea acordurilor de liber schimb între UE și statele din vecinătatea estică, sprijinirea regiunilor afectate de conflicte prelungite sau „înghețate”, sprijin economic pentru diminuarea efectelor pandemiei COVID-19 și combaterea dezinformării.⁶⁶

Singură, România nu poate soluționa tema conflictelor înghețate, dar este într-o poziție foarte bună pentru a o menține în prim-planul agendei internaționale și a orienta eforturile europene spre rezolvarea acestora.

⁶² *Administrația prezidențială*, „Strategia națională de apărare a țării pentru perioada 2020-2024”, https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf, p. 24

⁶³ *Secretariatul General al Guvernului*, „Strategia Militară a României – 2021”, <https://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2021/08/STRATEGIA-MILITARA-A-ROMANIEI-1.pdf>, p. 7.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 8.

⁶⁵ *Ministerul Apărării Naționale*, „Carta alba a apărării”, https://www.mapn.ro/legislatie/documente/carta_alba_2021.pdf, 2021, p. 11.

⁶⁶ *Ministerul Afacerilor Externe*, „Participarea ministrului afacerilor externe Bogdan Aurescu la reuniunea informală Gymnich a miniștrilor afacerilor externe din statele membre ale UE”, 27 mai 2021, <https://www.mae.ro/node/55814#null>.

Recomandări

- Convingerea partenerilor din UE că vecinătatea estică are aceeași semnificație politică și strategică precum cea sudică;
- Crearea la nivelul Serviciului de Acțiune Externă a UE a unei unități de cercetare și monitorizare a conflictelor înghețate din regiunea extinsă a Mării Negre;
- Nerecunoașterea republicilor separatiste apărute ca urmare a conflictelor înghețate și prelungite din vecinătatea estică;
- Respingerea oricărui statut special pentru entitățile separatiste în faza finală a soluționării conflictelor prelungite din fostul spațiu sovietic;
- Sancțiuni țintite împotriva acelor oficialități ruse care sunt implicate direct sau beneficiază de pe urma conflictelor înghețate;
- Sancționarea acelor entități economice care derulează afaceri pe teritoriul republicilor separatiste;
- Monitorizarea și sancționarea entităților sau statelor care transferă armament către republicile separatiste;
- Sancționarea acelor entități sau state care desfășoară trupe de mercenari în zonele afectate de conflicte înghețate;
- Sprijinirea mișcărilor democratice și reformiste din statele afectate de conflictele înghețate. Promovarea valorilor democratice și sprijinirea societății civile în statele afectate de aceste conflicte;
- Combaterea dezinformării la nivel regional prin intermediul unor instituții media care să acopere problemele vecinătății estice;
- Combaterea crimei organizate și activităților ilicite din republicile separatiste;
- Sprijinirea autorităților locale din statele afectate de conflicte înghețate în combaterea crimei organizate și a altor activități ilicite;
- Documentarea infracțiunilor contra umanității care au avut loc în regiunile separatiste sau în timpul conflictelor.

IDR

Institutul Diplomatic Român

Bd. Primăverii nr. 17, sector 1, București, cod poștal 011972

E-mail: idr@idr.ro

Tel: +40 21 233.99.55

Fax:+40 21 233.99.77